

บทที่ 1

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

การเลี้ยงโคนมได้รับการส่งเสริมการเลี้ยงกันอย่างกว้างขวางทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งตัวเกษตรกรได้มองเห็นความสำคัญและประโยชน์ของการเลี้ยงโคนม ได้หันมาสนใจเลี้ยงโคนมกันมากขึ้น จึงนับว่าการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพที่น่าสนใจ และมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปที่จะยึดเป็นอาชีพหลัก หรืออาชีพเสริมการเกษตรอื่น ๆ อีกทางเลือกหนึ่งในภาวะวิกฤติเศรษฐกิจเช่นทุกวันนี้

ทั้งนี้เนื่องจากการเลี้ยงโคนมมีข้อดีและข้อได้เปรียบอาชีพการเกษตรอื่น ๆ หลายประการ อันได้แก่ มีรายได้จากการจำหน่ายน้ำนมดิบ และรายได้จากการจำหน่ายผลพลอยได้อื่น ๆ เช่น โคนมแก่ปลดระวาง ลูกโคเพศผู้ และการจำหน่ายปุ๋ยคอกจากมูลโค นอกจากนี้การเลี้ยงโคนมยังมีผลดีด้านอื่น ๆ เช่น ลดการสูญเสียดุลย์การค้ากับต่างประเทศ ซึ่งประเทศไทยต้องนำเข้านมและผลิตภัณฑ์นมปีละไม่ต่ำกว่า 10,000 ล้านบาท ปี 2541 นำเข้า 191,523 ตัน มูลค่า 11,405 ล้านบาท ปี 2542 นำเข้า 202,000 ตัน มูลค่า 11472 ล้านบาท และปี 2543 นำเข้า 240,000 ตัน มูลค่า 12,000 ล้านบาท (พินิจ, 2543) การเลี้ยงโคนมยังช่วยลดปัญหาทุพโภชนาการในหมู่คนไทย โดยเฉพาะเยาวชนและเด็กนักเรียน ซึ่งรัฐบาลได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของปัญหาด้านนี้เป็นอย่างมาก จึงได้จัดงบประมาณในโครงการอาหารเสริมนมโรงเรียนปีละไม่ต่ำกว่า 5,000 ล้านบาท ปี 2540 มูลค่า 4,387 ล้านบาท ปี 2541 มูลค่า 5,500 ล้านบาท ปี 2542 มูลค่า 5,981 ล้านบาท ปี 2543 มูลค่า 5,981 ล้านบาท (พินิจ, 2543) ปี 2544 มูลค่า 6,600 ล้านบาท และ ปี 2545 มูลค่า 7,900 ล้านบาท (กรมปศุสัตว์, 2544) ซึ่งจะเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาด้านน้ำนมดิบในประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

นอกจากนี้การเลี้ยงโคนมยังสามารถทำผสมผสานกับอาชีพการเกษตรหลักอื่น ๆ เช่น ทำควบคู่ไปกับการทำสวนไม้ผล การทำพืชไร่ต่าง ๆ รวมทั้งยังสามารถใช้วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรอื่นมาเลี้ยงโคนมได้เป็นอย่างดี เช่น ต้นและเปลือกข้าวโพดฝักอ่อน ต้นถั่วเหลืองและถั่วลิสง ยอดอ้อย รวมทั้งฟางข้าว ซึ่งบางแห่งไม่ได้ใช้ประโยชน์ มีการเผาทิ้งหรือปล่อยให้เน่าเสีย การเลี้ยงโคนมจึงนับว่าเป็นอาชีพที่น่าสนใจอีกอาชีพหนึ่ง สำหรับเกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปในภาวะ

เศรษฐกิจพอเพียงเช่นทุกวันนี้ หากเกษตรกรมีใจรัก มีความสนใจ มีทุนทรัพย์บ้าง และที่สำคัญมีที่ดินเป็นของตนเอง รวมทั้งมีความขยันและรับผิดชอบ ก็จะประสบผลสำเร็จได้ไม่ยากนัก เพราะปัจจุบันนี้สภาวะการผลิตน้ำมันดิบยังไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ ปัจจุบันมีโคนม 322,935 ตัว แยกเป็นแม่โครีคนม 184,006 ตัว และโคนมอายุต่าง ๆ เช่น ลูกโค โครุ่น และโคสาว 138,929 (ศูนย์วิจัยและบำรุงพันธุ์สัตว์เชียงใหม่, 2544) ผลิตน้ำมันดิบได้ 528,000 ตัน ซึ่งไม่เพียงพอกับความต้องการบริโภคภายในประเทศ ซึ่งมีถึงปีละ 1,200,000 ตัน (คณะกรรมการศึกษาและติดตามการแก้ไขปัญหาการผลิตและจำหน่ายน้ำมันดิบ, 2544)

จังหวัดเชียงรายก็เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการเลี้ยงโคนมกันมาก โดยเริ่มต้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2527 จากการส่งเสริมของวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงราย (ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเชียงราย) โดยเริ่มต้นในอำเภอเทิง และอำเภอขุนตาล ต่อมาได้มีการส่งเสริมให้มีการเลี้ยงกันเพิ่มมากขึ้นในหลายอำเภอ โดยได้รับการช่วยเหลือและสนับสนุนจากหลายหน่วยงาน มีหน่วยงานหลัก ๆ เช่น สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย, สำนักงานสหกรณ์จังหวัดเชียงราย, ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาเชียงราย และสาขาอำเภอต่าง ๆ ปัจจุบันมีเกษตรกรเลี้ยงโคนมทั้งสิ้น 141 ราย จาก 7 อำเภอ และ 1 กิ่งอำเภอ ดังต่อไปนี้ คือ อ.เมือง 23 ราย อ.ขุนตาล 17 ราย อ.พญาเม็งราย 8 ราย อ.พาน 20 ราย อ.แม่ลาว 33 ราย อ.เทิง 33 ราย อ.แม่สาย 4 ราย และกิ่ง อ.เวียงเชียงรุ้ง 3 ราย มีจำนวนโคนมทั้งหมด 2,021 ตัว แยกเป็นดังนี้ แม่โคนม 1,060 ตัว โครีคนม 862 ตัว โคนมแห้ง 198 ตัว โคนมอู้มท้อง 146 ตัว โคนมสาว 750 ตัว และลูกโคนม 351 ตัว ปริมาณน้ำมันดิบรวม 8,977 กิโลกรัม/วัน (สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดเชียงราย, ธันวาคม 2544)

เหตุผลที่ต้องมีการวิจัยเรื่องนี้ เพราะว่าตั้งแต่เริ่มต้นมีการส่งเสริมการเลี้ยงโคนมขึ้นในจังหวัดเชียงราย ครั้งแรก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527 เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน รวมระยะเวลา 18 ปีแล้ว พบว่า ยังไม่มีการวิจัยในเรื่องนี้เลย จึงคาดว่าคงเกิดประโยชน์ต่อหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการเลี้ยงโคนม รวมทั้งเกษตรกร ตลอดจนผู้สนใจทั่วไปที่จะใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขข้อผิดพลาด ปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ของการเลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงราย ทั้งในอดีตและปัจจุบัน เพื่อให้การเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์การเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย
2. เพื่อศึกษาดัชนีทุน และผลตอบแทนของการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อศึกษาปัญหา และอุปสรรคของการเลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงราย รวมทั้งความต้องการความช่วยเหลือของเกษตรกรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. เพื่อใช้เป็นแนวทางสำหรับส่งเสริมเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ตลอดจนผู้สนใจทั่วไป ที่จะเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพ
2. เพื่อให้ทราบถึงต้นทุนและผลตอบแทนในการเลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและอุปสรรคของการเลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงรายที่ผ่านมา และวางแผนการเลี้ยงโคนมในอนาคตให้ประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้นไป

ขอบเขตของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร : สถานการณ์การเลี้ยงโคนมในจังหวัดเชียงราย ต้นทุน ผลตอบแทน ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนแนวทางแก้ไขปัญหา รวมทั้งความต้องการความช่วยเหลือจากภาครัฐและเอกชน ของเกษตรกรในจังหวัดเชียงราย จำนวน 141 ฟาร์ม ใน 7 อำเภอ กับ 1 กิ่งอำเภอ โดยแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ

1. สหกรณ์โคนมบ้านคำ จำกัด จากอำเภอ ขุนตาล และอำเภอเทิง
2. กลุ่มสหกรณ์โคนมเชียงราย จำกัด จากอำเภอพาน อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเทิง (บางส่วน) และกิ่งอำเภอเวียงเชียงรุ้ง
3. กลุ่มสหกรณ์โคนมแม่ลาว จำกัด จากอำเภอแม่ลาว
4. กลุ่มบริษัทชุมชนล้านนา จำกัด จากอำเภอเมือง

นิยามศัพท์

สถานการณ์การเลี้ยงโคนม หมายถึง สภาพการจัดการเลี้ยงดูโคนมโดยทั่วไปของเกษตรกร รวมทั้งปัญหาอุปสรรค และความต้องการความช่วยเหลือทั้งภาครัฐและเอกชน

ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ หมายถึง ผลรวมของรายได้จากการจำหน่ายน้ำนมดิบ และผลตอบแทนอื่น ๆ จากการเลี้ยงโคนม เช่น โคคัดทิ้ง โคแก่หรือโคมีปัญหาต่าง ๆ โคสาว โครุ่น ลูกโค เพศผู้และนุ้ยคอก

ผลตอบแทนสุทธิ หมายถึง รายได้ทั้งหมด-ต้นทุนทั้งหมด

ต้นทุนการผลิตทั้งหมด หมายถึง ต้นทุนผันแปรทั้งหมด + ต้นทุนคงที่ทั้งหมด

ต้นทุนคงที่ หมายถึง ค่าเสื่อมเครื่องมืออุปกรณ์ในการเลี้ยงดู ยานพาหนะและ โรงเรือน + ค่าใช้ที่ดินหรือค่าเช่าที่ดิน + ภาษีที่ดิน

ต้นทุนผันแปร หมายถึง ค่าวัสดุ + ค่าแรงงาน รวมทั้งค่าเงินเดือนเจ้าของฟาร์ม + ค่าบริการ + ค่าคอกนุ้ย + ค่าเสียโอกาสเงินทุน (คิระศิษย์, 2539)

ต้นทุนเฉลี่ยต่อหน่วย หมายถึง ต้นทุนการผลิตทั้งหมด/ปริมาณน้ำนมดิบทั้งหมด

รายได้ทั้งหมด หมายถึง รายได้จากการจำหน่ายน้ำนมดิบ + รายได้จากการจำหน่ายผลตอบแทนอื่น ๆ ในฟาร์ม

รายได้จากการจำหน่ายผลตอบแทนอื่น ๆ หมายถึง รายได้จากการจำหน่าย โคคัดทิ้ง โคสาว โครุ่น ลูกโคเพศผู้และนุ้ยคอก

ค่าเสื่อมเครื่องมืออุปกรณ์ หมายถึง ค่าใช้จ่ายที่ได้จากการประเมินมูลค่าที่มีอายุใช้งานมากกว่า 1 ปี โดยใช้สูตร (พันธ์ทิพย์และคณะ, 2544)

$$\text{ค่าเสื่อมเครื่องมืออุปกรณ์} = \frac{\left[\frac{\text{มูลค่าของอุปกรณ์}}{\text{อายุการใช้งาน}} \right]}{\text{พื้นที่}}$$

ค่าเสียโอกาสเงินทุน หมายถึง ค่าตอบแทนที่เจ้าของฟาร์มไม่ได้รับ เนื่องจากนำเงินไปลงทุนเลี้ยงโคนม (คิดจากเงินลงทุนทั้งหมดที่เป็นเงินสดนำไปฝากธนาคาร อัตราดอกเบี้ยสูงสุดคือ ธ.ก.ส. ในอัตราร้อยละ 2.75 ต่อปี)